

Nečas, Ctibor

K počátkům vývozu českého pojištění

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1988, vol. 37, iss. C35, pp. [87]-100

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102496>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CTIBOR NEČAS

K POČÁTKŮM VÝVOZU ČESKÉHO POJIŠTĚNÍ

Mezinárodní pojišťovací styky se mohly uskutečňovat buď přímo získáváním pojištění v cizině nebo nepřímou přebíráním zahraničního obchodu do zajištění. Přímý přístup na peněžní trhy za hranicemi domácí ekonomiky byl umožněn z hospodářských a technických důvodů pouze takovým ústavům, které disponovaly potřebnými investičními kapacitami, byly dokonale řízeny, měly spolehlivé a školené síly a vyznačovaly se přesnou znalostí místních poměrů. V českém pojišťovníctví před r. 1918 byla takovou jedinečně vzájemně pojišťovací banka Slavia.¹

U kolébky této pojišťovny stála řada významných osobností národního života, pravým iniciátorem jejího založení byl však F. L. Chleborád. Činnost ve svépomocných a výrobních spolcích, které měly odvádět dělnictvo od politického boje, přivedla tohoto propagátora schulze-delitzschovských názorů k myšlence zřídit životní pojišťovnu, pro niž zjednal přízeň F. Palackého a J. Grégra a jejich prostřednictvím, zejména však pomocí Grégrova tiskového orgánu Národních listů, získal i dostatečně široký okruh dalších zájemců.

Na poradě zakladatelů 8. dubna 1868 byla vyjasněna koncepce budoucího ústavu a předběžně pak zažádáno o úřední povolení, aby se mohly zahájit přípravné práce k jeho založení. Jakmile došlo kladné vyřízení žádosti, sešli se zakladatelé k nové poradě 14. května 1868, na které byly navrženy stanovy a současně požádáno o jejich vládní schválení.

Po obvyklých průtazích, kdy byl předložený elaborát ministerstvem vnitra dvakrát vrácen k doplnění a opravě, dostalo se podaným stanovám

¹ Souhrnné dějiny Slavie jsou zatím zpracovány jenom v jubilejních a oslavných publikacích *Padesát let pojišťovací banky Slavie*, Praha 1919 a Peča, V.: *První desetiletí banky Slavie v samostatném státě československém a vývoj československého pojišťovníctví 1918—1928*, Praha 1928. Nejstarší údaje o Slavii obsahují finanční ročenky: *Compass* 1869, s. 396 uvádí jen znění firmy a *Compass* 1870, s. 467 pouze jména zakladatelů a správu s poznámkou, že opakovaně žádaná zpráva redakci nedošla; základní statistická data publikuje teprve *Compass* 1871, s. 356—357.

podmíněného schválení a 11. února 1869 mohla být svolána valná hromada, na níž byl ustaven prozatímní výbor a z jeho středu zvoleni předseda, místopředseda a generální ředitel. Od okamžiku ustavení tohoto orgánu a volby jeho provizorních správních a řídicích činitelů byla vedle zařizovacích prací získávána předepsaná suma 300 000 zl. pojistného kapitálu, což bylo podmínkou k dosažení definitivní koncese. Částka byla v krátké době vysoce překročena, takže do 31. května 1869 podalo přihlášky 920 členů a přihlášený kapitál dosáhl výše 810 200 zl.

Proto vydalo ministerstvo vnitra už 15. května 1869 schvalovací výnos, který se stal nové pojišťovně právním podkladem k zahájení pravidelných prací. Formální ustavení pak proběhlo na 1. řádné valné hromadě 6. června 1869.

Pokud se neustálila věcná a územní působnost, nebylo specifikováno ani znění firmy. Není bez zajímavosti, že zpočátku se názvu Slavia používalo jenom neoficiálně, kdežto v korespondenci s úřady nebyla firma takto nazývána, prý z obav, aby se už předem nenarazilo na odpor. Teprve když byly stanovы po druhé vráceny k přepracování, a úřední jednání se tak nacházelo v plném proudu, vyskytl se v žádosti odeslané přímo ministerstvu vnitra 5. ledna 1869 po prvé i název pojišťovny v podobě Slavia, česká vzájemná, život, kapitály a důchody pojišťovací banka v Praze.

Firma byla pak v souladu s rozšiřující se a upřesňující se koncepcí ještě dvakrát změněna. V opraveném návrhu stanov předloženém pražskému místodržitelství 31. března 1869 objevilo se znění Slavia, banka ke vzájemnému pojištění kapitálu a důchodů v Praze, podle kterého se stále omezovala působnost na životní pojištění. Jakmile však padlo definitivní rozhodnutí, aby pojišťovna provozovala všechny druhy pojištění, mělo to za následek změnu firmy, která se s konečnou platností upravila na znění Slavia, vzájemně pojišťovací banka v Praze.

Obchodní program této pojišťovny měl být podle nejstaršího návrhu pro počátek omezen na životní pojištění a teprve po finančním zesílení se mělo přikročit k zavádění dalších pojišťovacích odvětví. Už v době provizoria se však začalo uvažovat o okamžitě rozšíření věcné působnosti, takže valná hromada zakladatelů 11. února 1869 přijala v této věci důležité rozhodnutí, že se pojišťovna bude zabývat i požárním pojištěním, k němuž však byly vykonány pouze soukromé, nikoliv veřejné přípravy.

Na ustavující valné hromadě 6. června 1869 byl pak podán návrh, aby Slavia provozovala prakticky všechna tehdy známá odvětví pojištění. K tomu ovšem bylo zapotřebí navrhnout také změnu stanov, což však ustavující valná hromada pro malou účast zakladatelů nemohla provést.

Proto byla svolána 28. září 1869 mimořádná valná hromada, která se usnesla na potřebné změně a pojišťovna se tak přeměnila z původně plánovaného ryze životního ústavu na ústav smíšený. Od samého začátku své činnosti se zabývala životním pojištěním, které se členilo na odbor I a II, tj. pojišťování kapitálu a důchodů na život, a na odbor III, tj. spolky pro vzájemné dědění. K těmto odborům přibýlo r. 1870 požární pojištění jako odbor IV, r. 1871 krupobitní pojištění jako odbor V a r. 1909 také pojištění proti krádeži vloupáním jako odbor VI.

Podobně rychlými proměnami prošly i plány územní působnosti po-

jišťovny. Z obšírného provolání Národu českoslovanskému!, které publikovaly Národní listy jako zasláno F. L. Chleboráda, vyplývalo, že teritoriálně měly být obchodní základnou pojišťovny historické země. Už na valné hromadě zakladatelů 11. února 1869 se však současně objevily názory, že pojišťovací činnost bude třeba převést z Čech, Moravy a Slezska také na jednotlivá království a země, zastoupené na říšské radě. Tato koncepce vycházela z výsledků, dosažených při upisování podílů na zakládací fond Slavie. Výkazy těch, kdo se takovýmto způsobem zúčastnili na založení pojišťovny, uvádějí celkem 141 osob a 11 institucí. Většinu tvořili upisovatelé české národnosti s „otcem národa“ F. Palackým na prvním místě, téměř čtvrtina upisovatelů však příslušela k jihoslovanským národům, zejména Slovincům, v jejichž čele byl MUDr. J. Bleiweis.

Pod dojmem příznivého ohlasu, jehož se dostalo založení pojišťovny v Předlitavsku, byly plány pojišťovací činnosti rozšířeny natolik, že obchodní území Slavie nebylo prakticky nijak omezeno. Vyjadřoval to ostatně i příslušný paragraf ve stanovách: „Působnost banky vztahuje se na veškerá království a země na říšské radě zastoupené. Banka jest oprávněna za šetření příslušných předpisů zákonných rozšířiti působnost svou též na země koruny Uherské, na Bosnu a Hercegovinu a na cizinu“.² Obchodní program pojišťovny měl být přitom realizován za hranicemi domácí ekonomiky především mezi Slovany, což prozrazovala valná hromada IV. odboru 15. května 1870 těmito slovy: „Z toho lze viděti, že banka Slavia jest ústavem mravním a blahodárným, kterýž jsa nadchnut duchem vlasteneckým chrabře kráčí za úlohou svou co první obchodní ústav všeslovanský. A proto, nevšímajíce sobě pronásledování, bodrou myslí hledíme vstříc veliké budoucnosti, kde s účtou hleděti bude na štíty Slavie tam bratr Slovinec, tu Moravan, tam Srb, tu Slovák, tam Rus, tu Polák, kde všem kmenům velikého národa slovanského známa bude Slavia co první obchodní ústav všeslovanský“.³

Ideálního vyjádření se dostalo takto vytčenému cíli ve známém Maixnerově obraze, na němž byla alegorická Slavia obklopena znaky všech slovanských zemí a za ní byly vyobrazeny siluety Prahy a Moskvy. Obraz, jehož originál byl umístěn v zasedací síni pojišťovny, byl pak reprodukován i na prvních pojišťovacích smlouvách. Stejně tak i razítka s firmou a s označením generálního ředitelství a rovněž pečeti na prvních aktech měly česko-ruský text.

Slavia tak od samého počátku své činnosti zdůvodnila územní expanzi ve slovech i v některých formálních opatřeních ideou slovanské vzájemnosti. Intenzivní vzepětí národního a slovanského citění připravovalo půdu k sympatickému přijetí této ideologie a spolu s ní i českého pojištění a kapitálu.

Prvním mimočeským pobočným ústavem v Předlitavsku a současně nejstarším pobočným ústavem této pojišťovny za hranicemi českých zemí vůbec bylo generální zastupitelstvo v Lublani, jehož vedení bylo odevdáno 31. října 1869 J. L. Černému jako prvnímu tajemníku. Prostřed-

² *Všeobecné stanovy Slavie, vzájemně pojišťovací banky v Praze*, Praha b. d., § 4.

³ *Jednatelské zprávy valných hromad Svatojanských Slavie, vzájemně pojišťovací banky v Praze za r. 1869*, Praha 1870, s. 15.

kovalo přihlášky k pojišťování kapitálu a důchodů, jakož i přístup do spolků pro vzájemné dědění, později zastupovalo vedle životního pojištění také další pojišťovací odvětví.⁴

S podporou slovinského periodického tisku, z něhož zejména Novice v Lublani a Slovenski narod v Mariboru doporučovaly Slavii podle hesla „Svůj k svému!“, stejně jako s pomocí církve, která dávala pojišťovat kostelní budovy proti požáru, zatím co kněžstvo se stávalo pojištěnci na život, dosáhla Slavia v prvním roce své činnosti v Krajině uspokojivých výsledků. Překvapilo to zvláště v I.—III. odboru, neboť životní pojištění tam bylo málo známé a tamní společnost se k němu zpočátku chovala se značnou nedůvěrou. Dostatečný počet pojištěnců byl získán i ve IV. odboru: za správní r. 1870 představovalo pojistné z požárního pojištění celkovou sumu 58 343,92 zl., z čehož připadalo na slovinskou klientelu 5 274,18 zl. Čistý zisk z tohoto odvětví v hodnotě 3000 zl. byl pak rozdělen 6 obcím, mj. i slovinské obci Osp v Istrii.⁵

Nové potřeby pojistné ochrany mezi slovinským obyvatelstvem v Kraňsku a v sousedních zemích kryla Slavia bez problémů a překážek až do r. 1872, kdy byla v Lublani založena nová pojišťovna Slovenija. K dosavadní německé a italské konkurenci na tamním trhu přibyl další a navíc domácí ústav, proti kterému nebylo možno obhajovat expanzi ideou slovanské vzájemnosti. Situace byla o to komplikovanější, že pro plán založení Slovenije se silně angažoval E. H. Costa, slovinský politický předák a lublaňský advokát, který do té doby právně zastupoval Slavii v Lublani, a že do služeb nového ústavu přestoupil dokonce i první tajemník lublaňského generálního zastupitelstva F. L. Černý.⁶

Následkem toho ztratila Slavia část slovinských obchodů i dosavadní propagaci, které se dostávalo jejímu působení na stránkách lublaňského orgánu Novice a s kazatelen katolických kostelů. Stagnaci nedokázal čelit ani jeden z bývalých akvizitérů, jemuž bylo svěřeno provizorní vedení generálního zastupitelstva. Pražská centrála vyslala proto do Lublaně svého vrchního úředníka a ředitele „k orientování, čeho nadále zaříditi jest“.⁷

Z revize vzešel návrh přeložit sídlo generálního zastupitelstva do Terstu. S tím pak souvisela i personální opatření, podle kterých dosavadní provizorní první tajemník zůstal v Lublani pouze jako hlavní zástupce, zatím co v novém sídle se stal prvním tajemníkem velkoobchodník F. A. Plešé.⁸

Terstské generální zastupitelstvo zahájilo svou činnost 1. ledna 1874, za prvních sedm měsíců klesla však úroveň jeho obchodů pod stav, kterého bylo dosaženo za stejně dlouhou dobu v předešlém roce v Lublani.

⁴ Ústřední archiv České státní pojišťovny v Praze (dále ÚA ČSP), 100-06-03, Smlouva vzájemně pojišťovací banky Slavie s J. L. Černým 31. 10. 1869.

⁵ Roční zpráva Slavie, vzájemně pojišťovací banky v Praze za správní rok 1870 s výtahem protokolu o valné hromadě Slavie odbytvané 16. 5. 1871, Praha 1871, s. 18—19.

⁶ Padesát let pojišťovací banky Slavie, Praha 1919, s. 153—157 a ÚA ČSP, 100-09-23, Dějiny filiálek — Generální zastupitelstvo v Lublani.

⁷ ÚA ČSP, 100 — ředitelství 27. 5. 1873.

⁸ Ibidem, 100-06-03, Smlouva s F. A. Plešetem 15. 12. 1873.

Mdlé bilanční výsledky naznačovaly, že změny sídla ani vedení nebyly provedeny příliš šťastnou rukou. V pražské centrále proto začali uvažovat nejenom o výpovědi zastupitelské smlouvy, ale i o převedení generálního zastupitelstva do vlastní režie a dokonce o případném návratu do Lublaně, jestliže prý toho později nový první tajemník „uzná potřebu pro rozšíření obchodu“.⁹

Úvahy urychlila objevená salda a nepořádky ve vedení účetních knih, což vedlo ke konečnému rozhodnutí. Z kandidátů na úřad nového prvního tajemníka byl vybrán ambiciózní I. Hribar, který se ucházel o toto místo mj. slovy: „Z mnohaletých ústavu našemu konaných služeb jest vám osoba má zajisté tak naskrze známa, že v tom ohledě nepotřebuji tratit ani slova, nehledě k tomu, že není věci choulostivější, než vysloviti objektivné mínění o subjektu samém“.¹⁰

Ačkoliv žadatel nedosáhl v té době ještě dvacetičtyř let, přesto už měl dostatek odborných zkušeností. Pro nepříznivé existenční poměry zanechal už v sexté gymnazijních studií a praktikoval pak u lublaňského generálního zastupitelstva, odkud jej jeho představený záhy poslal do ústředí v Praze a odtud byl přidělen nejprve k brněnskému a později ke zřizovanému vídeňskému generálnímu zastupitelstvu.¹¹

Druhého dne po obdržení jeho žádosti správní rada 29. ledna 1876 v zásadě nabízenou službu přijala, pozvala I. Hribara k dalšímu vyjednávání do Prahy a pak jej s příslušnými instrukcemi vyslala do Terstu, „aby tam vypořádal účty“.¹² Na základě usnesení správní rady ze 6. května 1876 bylo mu pak odevzdáno vedení generálního zastupitelstva provizorně na dobu jednoho roku.

Provizórium bylo nutno několikrát prodloužit, poněvadž k provedení bilančních odpisů pochybných tertských pohledávek, stejně jako na splnění podmínek předepsané kauce bylo zapotřebí delšího období, než se původně předpokládalo. Podle zastupitelské smlouvy z 27. prosince 1880 se první tajemník zavázal uzavírat každým rokem obchody nejméně za 60 000 zl. pojistného a upsaného kapitálu v odvětví životního pojištění. Pokud by tolik obchodů nezískal, ztrácel nárok na sjednanou provizi. Generální zastupitelstvo, přemístěné opět z Terstu do Lublaně, vyvíjelo akviziční činnost v Krajině, Korutanech, Přímoří, Dalmácii a na území celjského okresního soudu ve Štýrsku.¹³

I. Hribarovi se podařilo vypořádat manipulační a účetní přehmaty svých předchůdců, převzít pro své generální zastupitelstvo výnosné obchody pojišťovny Slovenije, spolupůsobit při otvírání nových pobočných ústavů a zejména získávat a rozšiřovat na slovanském jihu členskou základnu. Ve své organizační práci dokázal využívat nejenom svých praktických zkušeností, ale i dobrých znalostí místních poměrů, plynoucích

⁹ Ibidem, 100 — ředitelství 17. 8. 1874. Rovněž *Výroční zpráva Slavie, vzájemně pojišťovací banky v Praze za správní rok 1873 s výtahem protokolu o 6. valné hromadě odbývané 17. 5. 1874*, Praha 1874, s. 11.

¹⁰ ÚA ČSP, 100-09-01, I. Hribar generálnímu ředitelství 28. 1. 1876.

¹¹ Hribar, I.: *Moji spomíni*, 2, Ljubljana 1984, s. 619—661.

¹² ÚA ČSP, 100-09-01, generální ředitelství I. Hribarovi 3. 2. 1876.

¹³ Ibidem, nedatovaný návrh Smlouvy mezi generálním ředitelstvím Slavie a I. Hribarem.

z pozdější činnosti říšského poslance i starosty města Lublaně. Nebylo proto divu, že pod jeho vedením se stalo generální zastupitelstvo největší lublaňskou privátní kanceláří a nejsilnějším pobočným ústavem Slavie, na který se právem vztahovala následující pochvalná charakteristika: „Jest nesporno, že banka valně dopomohla k tomu, aby národ slovinský emancipoval se od cizího kapitálu a vlivu a aby na národohospodářském poli vstoupil do styků s bratrskými národy slovanskými“.¹⁴

Druhý významný pobočný ústav Slavie v Předlitavsku byl otevřen v metropoli a předcházela mu úspěšná činnost vídeňského a zvláště štyrsko-hradeckého hlavního zástupce. Když pak počátkem roku 1874 nabídl J. Türk pražské centrále převzetí generálního zastupitelstva „pro německé země vnitrorakouské a komitáty slovenské“, bylo správní radě doporučeno nabídku přijmout za podmínek, analogických zastupitelské smlouvě tehdejšího generálního zastupitelstva v Terstu.¹⁵

Jakmile žadatel na stanovené podmínky přistoupil a složil předepsanou kauci, stal se prvním tajemníkem a byla mu povolena záloha na organizační výlohy. Generální zastupitelstvo ve Vídni zahájilo 1. dubna 1874 organizaci metropole a alpských zemí, zejména Tyrolska, Salcburska a převážné části Štýrska. Záhy byla akviziční činnost rozšířena také na Zalitavsko, zejména na jeho severní a později také střední část.¹⁶

Působnost ve vymezeném obchodním teritoriu slibovala pozoruhodné zisky, takže prvnímú tajemníkovú byly postupně povolovány nové organizační příspěvky a zvyšovány provize z pojišťovaného a upsaného kapitálu. První varovný signál zazněl při rozšiřování uherských obchodů, kde J. Türk učinil za zády správní rady jisté přísliby, za což mu byla udělena důtka.¹⁷

Vedení knih a celé úřadování se zatím zdálo být v naprostém pořádku. Teprve revize v říjnu r. 1875 odhalila, že první tajemník nesprávně zdržoval půjčky a nedbale zapisoval poštovní výdaje, takže obdržel další přísnou důtku. Když pak bylo při nové revizi v listopadu r. 1875 zjištěno, že J. Türk měl v pokladně schodek, následovala jeho okamžitá suspenze.¹⁸

Řízení generálního zastupitelstva ve Vídni bylo pak postupně svěřováno T. Kissovi, S. Buchbinderovi, F. Kozlovi, JUDr. V. Nesslovi a J. Svěrákovi. Pod jejich vedením se pobočný ústav Slavie v hlavním městě habsburské monarchie stal významným nejenom svou obchodní prosperitou, ale i polohou, která z něj po čase vytvořila důležitý spojovací článek mezi generálním ředitelstvím, ústředními a dozorčími úřady a druhými velkými pojišťovnami.

Ve stejné době, kdy se připravovalo otevření vídeňského generálního zastupitelstva, obrátila Slavia svou pozornost také do severovýchodních oblastí Předlitavska. Z předběžného vyjednávání podmínek pro zamýšlené obchodní spojení se lvovským úvěrním ústavem C. K. Uprzywilejowa-

¹⁴ *Padesát let pojišťovací banky Slavie*, Praha 1919, s. 157.

¹⁵ ÚA ČSP, 100 — ředitelství 24. 2., 2. 3. a 16. 3. 1874.

¹⁶ *Výroční zpráva Slavie, vzájemně pojišťovací banky v Praze za správní rok 1873 s výstahem protokolu o 6. valné hromadě odbývané 17. 5. 1874*, Praha 1874, s. 3.

¹⁷ ÚA ČSP, 100 — ředitelství 13. 4. 1875.

¹⁸ *Ibidem*, 100 — ředitelství 3. 12. 1875.

ny Galicyjski Zakład Kredytowy Włościański se zrodil návrh, aby tato banka převzala generální zastupování pro Halič a Bukovinu.

Počátkem r. 1874 se obrátila Agrikulturka, jak byl ústav zkráceně označován, na Slavii s požadavkem o poskytnutí vysokého úvěru. Správní rada předala 12. ledna 1874 nabízenou transakci k projednání generálnímu ředitelství, na jehož doporučení byl do Lvova vyslán jeden z ředitelů, aby se orientoval, po případě zahájil jednání o hlavních podmínkách. Čelný zástupce Slavie zjistil, že Lvovský ústav požadoval úvěr ve výši 250 000 zl. a současně nabízel převzetí generálního zastupování. Bylo proto navrženo nabízené obchodní spojení přijmout a správní rada 7. března 1874 souhlasila s povolením úvěru ve výši 100 000 zl. a v příznivém případě až do 300 000 zl.¹⁹

Po zvolení delegátů Slavie F. Výška a T. Chocholouška do správní rady Agrikulturky byla podepsána a legalizována 4. a 17. května 1874 smlouva o vzájemném finančním spojení mezi oběma ústavu, takže veřejnosti mohlo být oznámeno, že 1. května 1874 zahájilo svou činnost generální zastupitelstvo ve Lvově. Smlouva byla ovšem krátkodobá a po její výpovědi přešlo rozhodnutím správní rady z 28. listopadu 1874 vedení pobočného ústavu na prvního tajemníka F. Výška.²⁰

Lvovské generální zastupitelstvo organizovalo zpočátku požární pojištění zejména ve východní Haliči. Jeho obchody tam podporovalo převzetí hypotečních pohledávek likvidované Agrikulturky. Styky s místními hospodářskými spolky a společenstvy, jejichž jednatelům bylo odevzdáváno dílčí zastupování, vedly k získávání členstva také pro životní pojištění.

V západní Haliči pracovala Slavia jenom prostřednictvím hlavních zástupců. Větší pojišťovací spojení s tímto územím bylo přechodně navázáno teprve na přelomu století, kdy se podařilo převzít část krupobitních obchodů od liberecké pojišťovny Concordie. V předvečer první světové války začala se působnost na tomto obchodním teritoriu rozvíjet v rozměrech, které převýšily činnost ve východní Haliči a vedly 1. ledna 1914 k rozdělení Lvovského generálního zastupitelstva na generalát pro východní Halič a Bukovinu, jehož sídlo zůstalo ve Lvově, a na generalát pro západní Halič se sídlem v Krakově.²¹

Prostřednictvím generálního zastupitelstva v Lublani začala Slavia pronikat také do okupovaných zemí. Na jaře r. 1907 pražská centrála dokonce shromažďovala statistický materiál, který se měl stát „jednou z pomůcek v příčině povoleného zastupitelstva našeho pro Bosnu a Hercegovinu“.²²

Současně byl první tajemník lublaňského generálního zastupitelstva pověřen tím, aby se ujal tamní organizace a podal o ní zprávu. Ten se proto vydal 27. ledna 1908 na obchodní cestu do Sarajeva, jejíž ohlášení kvitovalo ředitelství se zřejmým uspokojením: „Přijímáme na vědomí a přejeme hojného zdaru“.²³

¹⁹ Ibidem, 100 — správní rada 12. 1. a 17. 3. 1874.

²⁰ Ibidem, 100-09-26, složka Lvov a Krakov.

²¹ Ibidem, 100 — ředitelství 8. 10. 1913 a 100 — správní rada 10. 11. 1913.

²² Ibidem, 100-06-01, generální ředitelství I. Hribarovi 11. 4. 1907.

²³ Ibidem, I. Hribar generálnímu ředitelství 15. 1. 1908.

Výsledkem cesty byla dohoda předběžných podmínek o zřízení nejprve hlavního zastupitelstva pro Bosnu a Hercegovinu, jehož záležitost se však zřejmě protáhla následkem anexe a politické krize, která po tomto agresivním aktu rakousko-uherské diplomacie následovala. Teprve na sklonku krizového období přistoupilo ředitelství znovu k otázce pobočného ústavu pro obě anektované země a podalo správní radě návrh, aby tam bylo zřízeno generální zastupitelstvo a odevzdáno lublaňskému I. Hribarovi.²⁴

Po další přestávce, jejíž příčiny zachovaná dokumentace zatím neumožňuje odhalit, byly zahájeny potřebné kroky k začátku činnosti v Sarajevě. Vlastní zařizovací práce vykonal J. Hajšman, pod jehož záštitou bylo 1. listopadu 1911 zřízeno generální zastupitelstvo pro Bosnu a Hercegovinu. O měsíc později bylo pak jeho vedení odevzdáno B. Babičovi, který v hlavním městě anektovaných zemí stále bydlil a v souladu s tamními zákony mohl závazně zastupovat Slavii ve všech soudních i mimosoudních záležitostech.²⁵

Sarajevské generální zastupitelstvo pracovalo nejdříve jenom v životním pojištění. Po rozboru požárních rizik zahájilo také činnost ve IV. odboru, pojišťovaly se však výhradně moderní a po evropsku stavěné budovy se zděnými komíny a pod tvrdou krytinou, průmyslové závody se braly do pojištění pouze jako prvotřídní rizika a zboží se pojišťovalo jenom ve městech.²⁶ Přes tato omezení bylo dosaženo v požárním pojištění poměrně uspokojivých výsledků, jejichž slibný vývoj byl však přerušen po propuknutí první světové války.

Vedle vybudování poměrně široké sítě generálních zastupitelstev v habsburské monarchii pokusila se Slavia několikrát o zřízení pobočných ústavů také za rakousko-uherskými hranicemi. I když zůstaly tyto pokusy namnoze jenom zbožným přáním, přesto je třeba učinit o nich alespoň zmínku. Naznačují totiž nejenom velkorysost obchodního programu, ale i meze jeho teritoriálního uskutečňování.

Už v polovině r. 1870 zahájila Slavia předběžné práce k dosažení koncese pro Srbsko. Iniciativa v této věci náležela J. Illeкови, který byl v té době hlavním zástupcem v Bělehradě a nabízel využití svých osobních stva.²⁷ Žádost o srbskou koncesi byla však vyřízena negativně a akvizitní činnost k opatření úředního povolení ke zřízení generálního zastupitelství na tamním trhu i nadále pouze hlavní zastupitelstvo.

Vlastní srbské obchody byly tehdy jen krátkodobou záležitostí. Po vyplacení několika vysokých náhrad za požární škody v r. 1872 musilo být pojišťování movitého majetku v Srbsku zastaveno a omezeno pouze na budovy pod tvrdou krytinou.²⁸ Zásada častokrát tehdy proklamované

²⁴ Ibidem, generální ředitelství I. Hribarovi 17. 6. 1908 a 11. 2. 1909.

²⁵ Ibidem, 100-06-02, povolovací výnos c. k. společného ministerstva financí 29. 11. 1910.

²⁶ Ibidem, generální ředitelství generálnímu zastupitelstvu v Sarajevě 2. 12. 1913.

²⁷ Ibidem, 100 — ředitelství 18. 6. a 13. 10. 1870.

²⁸ *Jednatelská zpráva Slavie, vzájemně pojišťovací banky v Praze za správní rok 1872 s výtahem protokolu o 5. valné hromadě odbývané 16. 5. 1873*, Praha 1873, s. 27.

slovanské vzájemnosti nakonec v tichosti ustoupila realitě kapitalistického podnikání.

Souběžně s ochotným schválením nabídky na zřízení generálního zastupitelstva v Srbsku byl přijat také návrh, aby se zakročilo o koncesi i u vlády carského Ruska. Do tisku byl v této souvislosti odevzdán ruský překlad stanov a generální ředitel zmocněn k organizační cestě, jejímž účelem bylo zřízení „zastupitelstev v hlavnějších městech ruských“.²⁹ Plánovaná dvouměsíční cesta, která měla být zahájena ve druhé polovině července r. 1870, se však neuskutečnila, neboť ředitelovy podpisy se po celé léto toho roku nacházely v protokolech o schůzích nejvyššího řídicího i správního orgánu.

Nezdařilé pokusy o rozšíření pojišťovací činnosti v Srbsku a Rusku r. 1870 nezabránilly tomu, aby je Slavia ještě několikrát nezopakovala. Její úsilí o získání zahraničních koncesí, které je zřejmé z agendy ředitelství i správní rady po celá 70. léta a první polovinu 80. let však většinou ztroskotávalo při vyhledávání spolehlivých zástupců nebo při prodávání zastupitelských smluv.

Kýženému cíli se přiblížily poměrně nejvíce snahy o expanzi na Balkán a do jihovýchodní Evropy, které podněcoval představitel generálního zastupitelstva v Lublani I. Hribar. Tento významný exponent českého peněžnictví zahájil totiž na jaře r. 1885 organizační práci, jejímž výsledkem bylo zřízení generálního zastupitelstva v Novém Sadu a návrh na otevření pobočných ústavů Slavie v Srbsku a v Bulharsku. Ředitelství nezůstávalo k této iniciativě lhostejné a zmocnilo navrhovatele k předběžnému jednání o zřízení hlavních zastupitelstev pro životní pojištění v Bělehradě a v Sofii.³⁰

V Srbsku se podařilo dohodnout podmínky zastupitelské smlouvy, která měla nabýt platnosti 1. května 1885. Podle nich měl S. Tomić jako zástupce sám a s pomocí svých akvizitérů rozšiřovat působnost v životním pojištění v Bělehradě a rovněž ve městech Aleksinac, Kragujevac, Niš, Požarevac, Šabac, Smederevo a Valjevo, kdežto v požárním pojištění jenom v srbské metropoli.³¹ V Bulharsku byly k podobnému zatímnímu jednání vykonány pouze přípravné kroky. Správní rada proto povolila zříditi generální, resp. hlavní zastupitelstvo v Bělehradě, kdežto ustavení hlavního zastupitelstva v Sofii bylo odročeno na pozdější dobu.³²

Vše bylo odvislé od výsledků obchodní cesty ředitele K. H. Kheila, který navštívil ve dnech 25. června—25. července 1885 generální zastupitelstva v Lublani a Záhřebu a pak spolu s I. Hribarem rovněž oba jihoslovanské státy, totiž Srbsko a Bulharsko. O průběhu cesty jsme informováni jednak ze subjektivní Hribarovy korespondence adresované generálnímu tajemníkovi, jednak z oficiální Kheilovy zprávy přednesené na ředitelské schůzi.

První tajemník lublaňského generálního zastupitelstva, který dal pod-

²⁹ ÚA ČSP, 100 — správní rada 24. 6. 1870.

³⁰ Ibidem, 100-06-03, generální ředitelství I. Hribarovi 23. 5. 1885.

³¹ Ibidem, Smlouva uzavřená mezi S. Tomićem z jedné a vzájemně pojišťovací bankou Slavia prostřednictvím jejího plinomocníka I. Hribara z druhé strany 17./29. 4. 1885.

³² Ibidem, 100 — ředitelství 20. 5. 1885 a správní rada 21. 5. 1885.

nět k celému tomuto podniku, přesně popsal srbská požární rizika a pojišťovací potřeby srbského teritoria, kde prý zatím pracovaly pouze pojišťovny Assicurazioni Generali a Magyar-francia tizozitó-részvény-társaság. Jeho dopis končil slovy: „Já jsem zrovna nadšený pro srbský obchod požární“.³³ Stejně podrobně se rozepisoval také o možnostech bulharského životního pojištění. Doznával, že na požární pojištění tam původně nepomýšlel. Když ale zjistil, že v Bulharsku bylo možno pojišťovat státní budovy, které zatím draze brala do pojištění jenom bukureštská Dacia-Romanea, nezapomněl na následující upozornění: „Tolik je jisto, že jsem se nezmýlil, když jsem poukazoval k tomu, jak výnosný terén pro působnost naší banky jest Bulharsko“.³⁴

Kheilova zpráva byla daleko střízlivější, přesto však i z jejího obsahu vyplývalo, že v srbském a v bulharském prostředí se dalo pracovat s velikými zisky. Proto navrhovala správní radě povolit S. Tomiče zatím jako hlavního zástupce v Bělehradě a poskytnout mu organizační příspěvek na r. 1885 ve výši 500 zl., pokud se zaváže získat akvizice za 350 000 fr pro I. a II. odbor a nejméně 5000 fr pojistného ve IV. odboru. Dále navrhovala správní radě principiálně se vyslovit pro zřízení pobočného ústavu v Sofii. Zastupitelská smlouva byla předběžně uzavřena 29. července 1885 s obchodníkem P. Ikonomovem, který měl být přijat jako hlavní zástupce, a v případě, že by dosáhl pojištění vládních budov ve IV. odboru Slavie, měl být jmenován generálním zástupcem.³⁵

Oba návrhy podstatně zkorigoval vývoj politické situace na Balkáně, kde došlo v září r. 1885 ke sjednocení bulharského knížectví a Východní Rumelie v jeden bulharský stát a v listopadu r. 1885 propukla srbsko-bulharská válka, která pak byla po porážce srbského vojska ukončena bukureštským mírem. Následkem vzniklého politického neklidu zůstaly plány Slavie v Bulharsku neuskutečněny a rovněž hlavní zastupitelstvo v Bělehradě obdrželo telegrafický příkaz zastavit další přijímání přihlášek k pojištění ve všech odborech.³⁶

Ve zbývajícím období před r. 1918 se Slavia do podobných velkorysých plánů na vývoz pojištění už nepouštěla a její působnost překračovala rakousko-uherské hranice nanejvýš prostřednictvím hlavních zastupitelstev, která byla podřízena generálním zastupitelstvům sídlícím v hasburské monarchii.

Počátky vývozu českého pojištění jsou bezprostředně spjaty s expanzí vzájemně pojišťovací banky Slavie do všech zemí hasburské monarchie i s jejími pokusy o proniknutí za rakousko-uherské hranice.

Generální zastupitelstvo ve Vídni se podílelo na krytí potřeb pojistné ochrany v alpských zemích a po jistou dobu i na Slovensku. Vídeňský pobočný ústav byl vedle pojišťovací činnosti pro Slavii významný zejména tím, že pražská centrála se jeho prostřednictvím dostala do přímého styku s ústředními úřady a s velkými pojišťovnami, což bylo důležité

³³ Ibidem, 100-06-03, I. Hribar generálnímu ředitelství 11. 7. 1885.

³⁴ Ibidem, I. Hribar generálnímu tajemníkovi 21. 7. 1885.

³⁵ Ibidem, generální ředitelství P. Ikonomovovi 29. 7. 1885. Rovněž 100 — ředitelství 24. 8. 1885 a 100 — správní rada 26. 8. 1885.

³⁶ Ibidem, 100 — ředitelství 17. 11. 1885 a 100 — správní rada 28. 11. 1885.

nejenom pro hladké vyřizování nejrůznějších úředních záležitostí, ale zvláště při vyhledávání tzv. zajištění.

Podobnou úlohu mělo mít i generální zastupitelstvo v Budapešti, které sídlilo ve druhém hlavním finančním centru habsburské monarchie. Následkem nepřízně úřadů a zejména pro špatnou obchodní prosperitu byl však tento pobočný ústav po desetiletém provozu zrušen.³⁷

Všechna zbývající generální zastupitelstva, která Slavia postupně otvírala v Lublani, Lvově, Záhřebu, Sarajevě a Krakově, zaměřovala se výhradně na slovinskou, chorvátskou, srbskou, polskou a ukrajinskou klientelu, a plnila tak zásady slovanského obchodního programu, které byly formulovány za prvního ředitele F. L. Chleboráda.

Vyzbrojen ideou slovanské vzájemnosti, uplatňoval se tento „první obchodní ústav všeslovanský“ prakticky na celém území habsburské monarchie a využíval do krajnosti všech možností, které mu poskytoval široký vnitřní trh tohoto teritoria.³⁸ Za rakousko-uherskými hranicemi se neprosadil, i když se o to několikrát vážně pokusil. Příznačné přitom bylo, že tyto, byť i nezdařené pokusy mířily opět do slovanských zemí, jako bylo zejména Srbsko.

Mimočeská působnost Slavie se stala příkladem k následování nejenom českým pojišťovnám, ale také a zejména českým obchodním bankám.

Z českých pojišťoven pronikly za hranice domácí ekonomiky pouze Patria a Moldavia. Dokumentace o vývozu jejich pojištění se však nedochovala a jeho skrovný rozsah napovídají pouze oficiální údaje peněžních ročenek a kompasů o opožděném otvírání generálních zastupitelstev obou těchto ústavů v hlavním městě monarchie.

Ve srovnání s českými pojišťovnami našla Slavia daleko rychleji své následovníky mezi nejstaršími českými obchodními bankami, z nichž Živnostenská banka projevila zájem o expanzi daleko časněji a směleji, než oba venkovské ústavy, totiž Úvěrní banka v Kolíně, resp. její právní nástupkyně Pražská úvěrní banka, a Záložní a úvěrní ústav v Hradci Králové.

Dosaženými obchodními výsledky na mimočeských a zvláště slovanských peněžních trzích naznačila Slavia možnosti expanzivního vývoje českého peněžnictví. Vývoz českého pojištění se přitom stal předobrazem vývozu českého kapitálu.

³⁷ Nečas, C.: *Činnost vzájemně pojišťovací banky Slavia v Zálitavsku*, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity C 30, 1983, s. 97—107.

³⁸ Přehled o tom poskytují následující údaje v K o působnosti IV. odboru Slavia podle jednotlivých generálních zastupitelstev v letech 1905—1918:

Rok	Pojistné	Poplatky	Škody, výlohy vyšetřovací	Zajistné	Náhrady od zajišoven
Generální zastupitelstvo v Lublani					
1905	473 239	70 944	464 098	111 497	148 985
1906	497 302	68 186	332 616	136 420	104 522
1907	469 640	67 106	489 411	153 846	188 530
1908	500 709	65 933	442 437	183 262	156 072
1909	492 601	65 335	363 365	203 492	137 445
1910	501 463	62 901	302 174	200 821	114 664
1911	519 451	60 727	493 385	114 912	155 825
1912	513 664	60 816	409 597	122 530	97 915
1913	541 337	71 367	401 918	136 936	120 697
1914	520 406	53 874	286 277	131 864	76 120
1915	495 250	3 173	214 491	129 493	58 905
1916	531 384	52 881	228 274	151 491	82 950
1917	558 208	67 841	164 188	167 053	43 074
1918	697 980	97 731	231 690	210 114	75 830
Generální zastupitelstvo ve Vídni					
1905	10 383	876	3 097	4 733	1 480
1906	10 950	730	14 623	5 507	9 050
1907	12 359	825	20 448	6 009	15 150
1908	11 781	773	1 034	6 514	368
1909	11 340	749	2 720	6 291	1 347
1910	13 372	900	6 798	7 314	2 416
1911	14 117	1 001	16 330	5 479	9 968
1912	15 659	1 083	5 795	5 486	19
1913	16 813	1 622	7 706	6 832	2 692
1914	15 516	998	1 837	6 215	131
1915	15 424	938	2 779	6 603	1 490
1916	17 222	1 724	875	7 817	418
1917	21 613	2 204	1 469	9 478	196
1918	37 359	3 963	402	17 213	70
Generální zastupitelstvo ve Lvově					
1905	471 133	32 342	441 648	271 954	265 294
1906	447 230	27 702	261 943	263 340	154 718
1907	436 028	28 543	316 277	231 946	180 765
1908	434 354	26 524	212 662	240 000	116 951
1909	464 784	28 289	250 013	254 605	134 542
1910	491 111	31 659	323 701	269 174	175 970
1911	579 402	44 306	580 147	268 854	314 999
1912	630 780	46 685	351 365	277 207	156 852
1913	387 181	30 126	561 777	294 758	266 617
1914	203 585	14 147	312 912	298 675	147 858
1915	223 692	19 339	43 723	253 257	23 926
1916	461 519	16 198	100 834	245 198	49 322
1917	20 240	13 974	105 452	141 903	66 768
1918	245 942	27 489	128 869	215 995	66 812
Generální zastupitelstvo v Záhřebu					
1905	96 792	13 737	46 430	44 096	22 527
1906	93 678	13 044	42 502	45 745	19 931
1907	96 780	12 998	43 323	48 678	27 715
1908	112 335	12 813	58 363	48 714	32 222
1909	100 130	13 296	53 458	50 607	30 256
1910	98 741	12 508	42 316	49 232	23 592
1911	99 283	12 689	64 333	21 130	22 702

Rok	Pojistné	Poplatky	Škody, výlohy vyšetřovací	Zajistné	Náhrady od zajišoven
1912	91 147	11 087	66 402	24 227	31 093
1913	96 421	10 585	64 616	22 542	16 828
1914	85 421	9 366	31 248	21 842	9 475
1915	75 424	165	28 467	20 994	13 639
1916	78 384	8 810	15 782	22 591	2 502
1917	93 107	11 372	30 396	30 747	4 708
1918	161 002	16 551	17 655	58 730	9 020
Generální zastupitelstvo v Sarajevě					
1906	1 459	179	203	830	101
1907	4 052	364	1 884	2 270	1 149
1908	3 067	346	337	1 448	202
1909	4 122	395	383	2 717	209
1910	2 620	280	180	2 504	94
1911	2 440	242	566	465	275
1912	2 625	290	1 504	1 505	952
1913	2 829	416	—	1 444	—
Generální zastupitelstvo v Krakově					
1914	277 686	14 703	134 415	11 193	65 516
1915	153 434	6 088	118 514	35 189	54 398
1916	168 832	14 936	113 212	28 301	53 613
1917	231 821	23 219	128 194	20 485	61 601
1918	303 088	35 474	100 914	71 549	49 206

ZU DEN ANFÄNGEN DER AUSFUHR DER TSCHECHISCHEN VERSICHERUNG

Die Anfänge der Ausfuhr der tschechischen Versicherung sind mit der Expansion der gegenseitig Versicherungsbank Slavia in die Länder der Habsburger Monarchie und mit ihren Versuchen um die Durchdringung außerhalb der österreichisch-ungarischen Grenze verbunden. Durch die Vermittlung der Generalvertretungen in Laibach, Wien, Lemberg, Agram, Sarajewo und Krakau orientierte sich diese Versicherungsanstalt vor dem Jahre 1918 überwiegend auf die slawische Klientel und deckte auf solche Weise die Handelsmöglichkeiten auf nicht nur den tschechischen Versicherungsanstalten, sondern auch den tschechischen Handelsbanken. Die Ausfuhr der Versicherung wurde so zum Vorbild der Kapitalausfuhr.